

Türk Dünyasının Yükselişinde Lokomotif Güç: Türk Devletleri Teşkilatı

Mustafa ÖZALP

Doç. Dr.
Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat, Türkiye
ORCID: 0000-0002-7311-6173
mustafa.ozalp@yobu.edu.tr

Makale Türü Araştırma Makalesi	Öz Araştırmada, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) üyesi ülkelerin ortak dil, tarih ve kültürel mirasları kapsamında, yer altı ve yer üstü zenginlikleriyle oluşabilecek, küresel Türk gücü potansiyeli ele alınmıştır. Bu bağlamda Anadolu ve Türkistan arasında serbest dolaşım, ortak pazar, karşılıklı gümrük muafiyetleri, ortak para birimi ve ortak ordu gibi entegrasyon mekanizmalarının nasıl gerçekleştirilebileceğine ilişkin sorulara cevaplar verilerek analizler yapılmıştır. Dünya; ABD ve İsrail'in Orta Doğu'daki saldırıları başta olmak üzere Rusya-Ukrayna savaşı ve İran vekâletler savaşının durdurulamaması, Avrupa'nın güvenlik sorunları, enerji, gıda, su, göç, küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi küresel krizlerle boğuşmaktadır. Günümüzün iç içe geçmiş krizler ortamında, düzen sağlayıcı bir aktör konumuna yükselebile potansiyeline sahip olan TDT'nin, güçlü ve zayıf yönleri bu araştırma kapsamında detaylandırılmıştır. Araştırmanın temel amacı TDT'nin küresel güç potansiyelini tespit ederek, Türk dünyası başta olmak üzere tüm dünyada barışın tesisi yolunda TDT'nin önemine dikkat çekmektir. Bununla birlikte araştırmanın diğer amacı ise, Türk Dünyası'nın yükselişinde, TDT'nin lokomotif güç olabilmesi için karşı karşıya olduğu küresel tehditlere yönelik çözüm önerileri geliştirmektir. Araştırmadan elde edilen sonuç çıktılarıyla; günümüz yüz yılının küresel krizleri çerçevesinde ortaya çıkabilecek fırsatlar, tehditler ve çözüm önerileri üçgeninde, Türk dünyasının bölgesel ve küresel güç olabilmesi yolunda kamuoyu ve politika yapıcılara yönelik farklı bakış açılarının geliştirilmesi hedeflenmiştir.
Birincil Dil Türkçe	
Başvuru Tarihi 15 Ocak 2026	
Kabul Tarihi 25 Nisan 2026	
	Anahtar Kelimeler Türkiye, Türk Devletleri Teşkilatı, Türk Dünyası, Türkistan, Türk Yüzyılı

Bu makaleye atıf için:

Özalp, M. (2026). Türk Dünyasının Yükselişinde Lokomotif Güç: Türk Devletleri Teşkilatı. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 43-70.

**The Locomotive Power in the Rise of the Turkish World:
The Organization of Turkish States**

Mustafa ÖZALP

Assoc. Prof.
Yozgat Bozok University, Yozgat, Türkiye
ORCID: 0000-0002-7311-6173
mustafa.ozalp@yobu.edu.tr

Article Type Research Article	Abstract This research examines the potential for global Turkic power among the member countries of the Organization of Turkic States (OTS), based on their shared language, history, cultural heritage, and above-ground and underground resources. In this context, analyses are conducted to answer questions regarding how integration mechanisms such as free movement between Anatolia and Turkestan, a common market, mutual customs exemptions, a common currency, and a common army can be implemented. The world is grappling with global crises, including the US and Israeli attacks in the Middle East, the inability to stop the Russia-Ukraine war, European security problems, and issues related to energy, food, water, migration, global warming, and climate change. In today's interconnected, crisis-ridden environment, the OTS, with its potential to rise to the position of a stabilizing actor, has its strengths and weaknesses detailed in this research. The main objective of the research is to identify the OTS's global power potential and to highlight its importance in establishing peace throughout the world, particularly in the Turkic world. However, another aim of the research is to develop solutions to the global threats faced by the Turkic World, enabling it to become a driving force in its rise. The findings of the research are to develop different perspectives for the public and policymakers on how the Turkic World can become a regional and global power within the triangle of opportunities, threats, and solutions arising from the global crises of the current century.
Primary Language Turkish	
Submitted 15 January 2026	
Accepted 25 April 2026	
	Keywords Türkiye, Organization of Turkic States, Turkish World, Turkestan, Turkish Century

To cite this article:

Özalp, M. (2026). Türk Dünyasının Yükselişinde Lokomotif Güç: Türk Devletleri Teşkilatı. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 43-70.

Giriş

Türk Dünyası'nın yükselişinde lokomotif güç Türk Devletleri Teşkilatı başlıklı bu araştırmanın temel konusu geçmişi yüz yıllar öncesine dayan, irili ufaklı yüzlerce Türk devleti (Hunlar, Avarlar, Hazarlar ...) tarafından oluşturulan ortak dil, ortak kültür, ortak tarih ve sayısız ortak yaşanmışlıklar çerçevesinde oluşan potansiyelin (gücün) önemine dikkat çekmektir. Araştırmada TDT'nin lokomotifinde bu potansiyelin diğer bir ifadeyle ortak güç birlikliklerinin uluslararası alanda, Türk dünyasının hem bölgesel hem de küresel olarak yükselişinde karşı karşıya olduğu problemler ve çözüm önerileri ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Teorik esaslı literatür araştırma niteliği taşıyan bu çalışmada, özellikle TDT'nin web sayfasından yararlanılmış olmakla birlikte birçok bilimsel kaynak nitel olarak kullanılmıştır. Türkistan coğrafyasındaki gelişmeleri tarihi perspektiften ele alarak başlayan bu araştırmanın devamında, uluslararası sistemde TDT'nin rolü ve önemi ele alınarak, küresel ölçekte özellikle TDT'ye neden ihtiyaç duyulduğu soruları cevaplanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda bölgesel ve küresel ölçekte Türk Dünyası'nın yükselişinde TDT'nin sahip olduğu ve fazlasıyla geliştirebileceği ekonomik potansiyeller çerçevesinde ortak gümrükler, ortak para birimi, ortak serbest ticaret bölgeleri gibi pek çok alanlara yönelik çözüm önerileri sunularak bunların nasıl gerçekleştirilebileceğine dair sorular aydınlığa kavuşturulmuştur. TDT'nin lokomotifinde Türk dünyasının ekonomik, sosyal, kültürel, askeri ve teknolojik alanlar başta olmak üzere, küresel bazda çok yönlü yükselişinin önünde engel teşkil eden riskler ve tehditler araştırma kapsamında detaylandırılarak analizler yapılmıştır. Bu analizler çerçevesinde TDT'nin küresel ölçekte çok yönlü kalkınıp daha da ileri seviyelere yükselebilmesi için TDT'nin her bir üyesinin güçlü ve zayıf yönleri araştırma kapsamında detaylandırılmıştır.

TDT'nin öncülüğünde Türk dünyasının mevcut durumunun sayısız birçok alanda, ileriye dönük olarak daha yüksek seviyelere çıkarılabilmesi için araştırma kapsamında küresel krizler ve tehditlere yönelik riskler birlikte ele alınmıştır. Bu riskler karşısında ortaya çıkan fırsatlar penceresinden TDT'nin potansiyeli, güçlü yönleri ve zayıf yönleri araştırmada kapsamında karşılaştırılmalı olarak analiz edilmiştir.

Araştırmanın detaylarında, TDT'nin hem Türk dünyasında hem de küresel ölçekte başat güç konumuna yükselebilmesi, diğer bir ifadeyle "Türk Yüzyılı" vizyonunun hayata geçirilebilmesi için ulaşılmaması gereken temel hedefler ortaya konulmuştur. Bu hedefler aşağıda maddeler halinde özetlendiğinde:

- TDT bünyesindeki ülkelerin sahip oldukları ekonomik, kültürel, stratejik ve beşerî potansiyelleri daha etkin ve verimli biçimde nasıl kullanabileceklerine ilişkin mekanizmaların geliştirilmesi,
- Üye ülkeler arasında vize serbestisi başta olmak üzere, gümrüksüz ticaretin yaygınlaştırılması ve ekonomik entegrasyonun güçlendirilmesi,
- Ortak bir para birimi ve/veya ortak kripto para birimi (örneğin TDcoin) aracılığıyla, e-ticaret altyapısının güçlendirilmesi ve finansal iş birliklerinin artırılması,
- Ortak güvenlik tehditlerine karşı kolektif bir savunma anlayışı çerçevesinde, ortak bir ordu kurulmasına yönelik girişimlerin ivedilikle başlatılmasıdır.

Yukarıdaki hedeflerin hayata geçirilmesiyle birlikte TDT, yalnızca bir bölgesel iş birliği platformu olmanın ötesine geçerek, çok kutuplu uluslararası sistemde daha etkili, kapsamlı ve stratejik bir aktör konumuna yükselecektir.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın Kuruluş Süreci ve Tarihsel Gelişimi

Tarihte kurulan irili ufaklı birçok Türk devletinin toplamından ve/veya temsilinden oluşan Osmanlı Devleti'nin, Sanayi Devrimi'ni zamanında gerçekleştirememesi gibi birçok faktörden dolayı zayıflaması, devletin dağılmasına sebebiyet vermiştir. 1683'teki Viyana kuşatmasının başarısız olması, devamında özellikle Balkanlar'da 1700 ve 1800'lü yıllardaki toprak kayıplarını beraberinde getirmiştir. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sonucunda Türklerin Bölgesel ve küresel hâkimiyetleri büyük oranda sekteye uğramıştır. 1877-78'de Osmanlı ve Çarlık Rusya'sı arasında geçen savaş (93 harbi) sonucunda, Osmanlı'nın Türkistan coğrafyası üzerindeki nüfuzu neredeyse tamamen sona erdirmiştir. Bu savaş sonrasında Türkistan coğrafyasındaki Türkler siyasal, kültürel, dini ve ekonomik olarak önemli oranda Rusların hâkimiyetine girmiştir. Özellikle 19. ve 20. yüzyıl Türkler için dünya tarihinde büyük bir trajedi yüzyılı olmuştur. Bu iki yüzyıl arasında Anadolu ile Hazar Denizi'nin etrafı başta olmak üzere, Kafkasya bölgesinde yaşayan Türkler arasında çok büyük kırılmalar (kopuşlar) meydana gelmiştir. Ağır bedeller ödenerek ve büyük kayıplar verilerek kaybedilen, 93 Harbi sonrasında Türkistan'dan, Anadolu coğrafyasına büyük göç akımları yaşanmıştır. Bu göçler Anadolu ile Türkistan arasındaki kırılmaları derinleştirmiştir (Kara, 2024, s. 93-94).

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nı kaybetmesi ve ardından gelen II. Dünya Savaşı sonunda başlayan Soğuk Savaş döneminde; Türkiye, Sovyetler Birliği üzerinden, Türkistan coğrafyası ile sınırlı derecede ilişki kurabilmiştir. Bu ilişki tabii olarak Sovyetler Birliği'nin müsaade ettiği ve etmediği sınırlar çerçevesinde şekillenmiştir. Bu sebeple Türkiye, 1921 yılında Sovyetler Birliği'yle imzalanan anlaşma gereğince, Sovyetler Birliği'nin hâkim olduğu coğrafyalarda yaşayan Türklerle ilişkilerini daha dar bir çerçevede yürütmek zorunda kalmıştır (Akçapa, 2023, s. 476). 1991 yılının Aralık ayında Sovyet Birliği'nin resmen dağılmasının sonucunda Türkiye, Türkistan coğrafyasında bulunan Türklerle ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır (Gündoğdu, 2023, s. 269).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının sonucunda, dünyada Soğuk Savaş dönemi bitmiştir. Sovyetlerin dağılmasını fırsata çevirmek isteyen, dönemin Türk siyasi liderleri Türkistan coğrafyasına yönelik art arda resmi ziyaretler düzenlemişlerdir. Bölgeye yönelik ilk resmi ziyaretini 1991 yılının Mart ayında gerçekleştiren dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal, 400 yıllık tarihi kayıpların yaşandığını belirtmiş olmakla birlikte, Türkiye'nin Türkistan coğrafyasında yaşayan halklara model olabileceğine yönelik açıklamalar yapmıştır (Akgün ve Kenar, 2023, s. 109). Özal'ın Orta Asya ülkelerine gerçekleştirdiği ziyaretlerin ardından, bölgedeki Türk devletlerinin liderleri peş peşe Türkiye'ye gelmişlerdir. 1992 yılının başlarından itibaren Başbakan Süleyman Demirel, yanına Alparslan Türkeş'i de alarak, Türk dünyasının bütünlüğü çerçevesinde, Türkistan coğrafyasına sık sık ziyaretler düzenlemiştir. Bu ziyaretlerle birlikte Türkiye'de, "Adriyatik'ten Çin Seddine uzanan Türk birliği" söylemi büyük önem kazanmıştır (Akgün ve Kenar, 2023, s. 109). Türkiye ile Türkistan coğrafyası arasında siyasal, ekonomik, kültürel, dini ve tarihi ilişkilerin geçmişle günümüz arasındaki bağının, ilerleyen yıllara yönelik geliştirilip yaşatılması

çerçevesinde; Ankara'nın ev sahipliğinde 1992'de Turgut Özal döneminde, Ankara Bildirisi imzalanmıştır (Akçapa, 2023, s. 477). Bu bildiriyle günümüzde TDT olarak bilinen örgüt, ilk çalışmalarına 1992 yılında, Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirve toplantıları üzerinden başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte, Türkiye ve Türkistan coğrafyaları arasındaki sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler giderek zayıflamıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi), Türk dünyası açısından büyük bir trajedi niteliği taşımaktadır. Bu savaşın ardından Anadolu ile Türkistan arasındaki bağlar neredeyse tamamen kopmuş, Türkistan bölgesi büyük ölçüde Rusya'nın etkisi altına girmiştir. 1990'lı yılların başında, Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Sovyetler Birliği dağılmış, bu gelişme Türk dünyası açısından yeni bir dönemin başlangıcını teşkil etmiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasını bir fırsat olarak değerlendiren Türkiye, Türkistan ile ortak dil, kültür ve tarih gibi paylaşılan değerlerin korunarak yaşatılması ve Türk dünyasında çok yönlü bütünleşme ile entegrasyonun sağlanması amacıyla ilk adım olarak 1992 yılında Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nı (TİKA) kurmuştur. Aynı yıl, benzer hedefler doğrultusunda Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan'ın katılımıyla, dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın öncülüğünde Ankara Bildirisi imzalanmış ve Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirveleri düzenlenmeye başlanmıştır (Eren, 2022; TESAM ve Uzunağaç, 2025, s. 270).

1990'lı yıllarda, dönemin Başbakanı Süleyman Demirel, Alparslan Türkeş'i de yanına alarak Türkistan'a sık sık resmi ziyaretler gerçekleştirmiştir. Aynı dönemde, Türkistan'dan Türkiye'ye yönelik devlet düzeyindeki ziyaretler de artış göstermiştir. Bu karşılıklı diplomatik temaslar sonucunda, Türkiye kamuoyunda *Adriyatik'ten Çin Seddi'ne* uzanan bir Türk dünyası vizyonu dile getirilmeye başlanmıştır (İpek, 2025, s. 836).

2009 yılında imzalanan Nahçıvan Anlaşması ile Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirve Toplantıları kurumsallaştırılarak, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi – Türk Keneşi) adını almıştır. Bu yapı, Türk dünyasında çok taraflı iş birliğini güçlendirmeyi amaçlamıştır. 2021 yılına gelindiğinde ise, Konsey'in kurumsal kimliği genişletilmiş ve adı Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) olarak değiştirilmiştir. Bu dönüşüm, Türk devletleri arasında daha derin bir siyasi, ekonomik ve kültürel entegrasyon hedefinin göstergesi olmuştur (Uzunağaç, 2025, s. 277-278).

TDT bünyesinde, 1992–2010 yılları arasında 11, 2011–2025 yılları arasında ise 12 olmak üzere toplamda 23 büyük zirve toplantısı gerçekleştirilmiştir. 1992 yılında Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan'ın katılımıyla başlayan TDT'nin kuruluş süreci, bir tür "*embriyo dönemi*" olarak değerlendirilmekte olup; bu yapı zamanla genişlemiş ve kurumsallaşmıştır. 2019 yılında Özbekistan'ın tam üyeliği ile teşkilatın üye sayısı artarken, 2018 yılında Macaristan, 2021'de Türkmenistan, 2022'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve 2023'te Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO) gözlemci üye olarak teşkilata katılmıştır. Bu gelişmeler, TDT'nin bölgesel ve uluslararası düzeyde artan etkisinin ve iş birliği kapasitesinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (TDT, 2025).

1990'lı yılların başında Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, ABD ve Sovyetler Birliği arasında kurulmuş olan iki kutuplu uluslararası sistem son bulmuştur. Bu gelişmeyi takip

eden kısa bir süreçte, ABD'nin küresel ölçekte tek başına hegemon güç konumuna yükselmesi, literatürde tek kutupluluk olarak tanımlanmıştır. Ancak aşağıda sıralanan küresel gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde, bu tek kutuplu yapının zamanla aşınmaya başladığı ve yerini çok kutuplu bir dünya düzenine bıraktığı görülmektedir. Bu sonuca ilişkin bölgesel ve küresel ölçekteki değişim ve dönüşümleri destekleyen gelişmeler sıralandığında:

- 1980'li yıllardan itibaren Çin'in ekonomik ve siyasi alanda hızla yükselmesi,
- 2000'li yılların başından itibaren Rusya'nın, Vladimir Putin liderliğinde yeniden güç kazanması,
- Türkiye, Suudi Arabistan, Brezilya, Arjantin, Japonya ve Hindistan gibi orta ölçekli ülkelerin uluslararası alanda artan etkisi,
- ABD'nin hâlen küresel ölçekte önemli bir aktör olmasına rağmen, eski mutlak gücünü kaybetmiş olması,
- Bu gelişmelerin sonucunda, ABD merkezli tek kutuplu hegemonyanın zayıflaması, bütüncül bir şekilde değerlendirildiğinde, uluslararası sistemin çok kutuplu bir yapıya evrildiği sonucuna ulaşılmaktadır (Özalp, 2024, s. 29).

İbn Haldun'a göre milletlerin ve devletlerin doğuşu, yükselişi ve çöküşü döngüsel bir nitelik taşır; bu süreç, başat güç olma, küresel güç hâline gelme ve nihayetinde hâkim güç pozisyonuna ulaşma çabalarıyla şekillenir (Gedik, 2024, s. 18). Benzer şekilde, George Modelski'ye atfen ifade edilen bir görüşe göre, dünya tarihinde yaklaşık her yüzyılda bir yeni bir başat güç ortaya çıkmaktadır (Ercan, 2018). Bu çerçevede değerlendirildiğinde, günümüz çok kutuplu uluslararası sistemi, derinleşen küresel krizler nedeniyle adeta bir üçüncü dünya savaşı arifesine girmiştir. Başka bir ifadeyle dünya, yeni yüzyılda ortaya çıkması muhtemel olan yeni bir başat veya hâkim gücün doğum sancılarını yaşamaktadır.

Günümüz çok kutuplu dünyasının karşı karşıya olduğu başlıca kriz ve güvenlik tehditleri aşağıda maddelerle özetlendiğinde, uluslararası sistemin sadece çok kutuplu bir yapıya evrilmekle kalmadığını, aynı zamanda yeni bir küresel düzen arayışına da girdiğini göstermektedir. Bu kriz ve güvenlik tehditleri sıralandığında:

- Rusya-Ukrayna savaşı ve İran vekaletler savaşının geleceğine dair belirsizlikler,
- Avrupa'nın güvenlik sorunları,
- ABD ve İsrail'in, başta Filistin olmak üzere Orta Doğu'daki katliamlarının durdurulamaması,
- Aşırı fosil yakıt tüketimine bağlı olarak gelişen küresel ısınma ve bunun yol açtığı çevresel felaketler,
- Borç diplomasisi kapsamında Çin'in, özellikle Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye'nin "gönül coğrafyası" olarak tanımlanan bölgelerde yürüttüğü altyapı yatırımlarının "borç tuzağı" olduğuna dair, Türk dünyasında kuşku artması,
- Artan göç krizleri,
- Nadir toprak elementleri üzerindeki jeopolitik rekabet,
- Enerji, gıda, su, siber ve veri merkezlerinin güvenliği gibi kritik alanlarda yaşanan çatışmalar, krizler ve güvenlik tehditleri ön plana çıkmaktadır (Özalp, 2024, s. 30).

Bu araştırmanın temel odak noktası; tarihsel süreçte Selçuklu ve Osmanlı İmparatorlukları, dünya siyasetinde nasıl hâkim güç konumuna geldilerse, benzer şekilde

TDT öncülüğünde Türk dünyasının da ortak dil, tarih ve kültürel potansiyelleri sayesinde, küresel veya bölgesel bir güç olma kapasitesine sahip olabileceği tezine dayanmaktadır. Bu bağlamda, araştırmada Anadolu ve Türkistan coğrafyalarının jeopolitik ve jeostratejik açıdan taşıdığı önem ile sahip oldukları doğal, ekonomik ve kültürel zenginlikler ele alınmıştır. Çalışma kapsamında, TDT üyesi ülkelerin yer altı ve yer üstü kaynakları ile ortak tarihsel ve kültürel mirasları bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bu mirasa yönelik tehditler ve fırsatlar, günümüz dünyasının karşı karşıya olduğu kriz ortamı çerçevesinde analiz edilmiştir. Elde edilen veriler ışığında, TDT'nin küresel ve bölgesel güç olma yolunda karşılaştığı “fırsatlar ve tehditler” tartışılmış, bu çerçevede çeşitli sorulara cevaplar aranmaya çalışılmıştır.

Türkiye, Kırgızistan, Azerbaycan ve Kazakistan'ın katılımıyla 2009 yılında, dokuzuncusu gerçekleşen Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesinde Nahçıvan Antlaşması imzalanmıştır. İmzalanan bu antlaşmaya göre örgütün ismi “Türk Konseyi” ve/veya Türk Keneşi olarak değiştirilmiştir (Çınar ve Ulvi Uzun, 2023, s. 144). 2021 yılında Türk Konseyi uluslararası nitelikte bir teşkilata dönüştürülerek, TDT adını almıştır. TDT'ye dönüşen sürecin temelleri 1992 yılında kurulan, TİKA ile başlamıştır (Gündoğdu, 2023, s. 272).

2025 yılı itibariyle 5 daimi üyesi (Türkiye, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Azerbaycan) ve 4 gözlemci üyesi (Macaristan, Türkmenistan, KKTC ve ECO) olan, TDT'nin işleyiş ve yönetim şemasında 5 ana organı bulunmaktadır. Bunlar:

- Devlet Başkanları Konseyi,
- Dışişleri Bakanları Konseyi,
- Aksakallar Konseyi,
- Kıdemli Memurlar Komitesi ve
- Sekreteryadır (TDT, 2025).

TDT'nin yerleşik sekreteryası İstanbul'da bulunmaktadır. TDT'nin işleyişinde ana karar organı olan, Devlet Başkanları Konseyi alfabetik sıraya göre, dönem başkanlığını devralan, devlet tarafından koordine edilir (TDT, 2025). Türk kültüründe en köklü gelenek olan bilgili ve akil kişilerle istişare etmek, diğer bir ifadeyle ataya saygı, sevgi ve onlara müracaat etmeyi temsil eden, Aksakallar Konseyi, TDT'nin daimî istişare organıdır (TDT, 2025). 1992-2024 yılları arasında Türk devletleri tarafından 22 büyük zirve toplantısı yapılmıştır. 2010'dan sonra gerçekleşen 11 büyük zirvenin ana teması, tarihleri ve alınan önemli kararlara ilişkin bilgiler aşağıdadır:

1. Zirve: 20-21 Ekim 2011'de Almatı'da yapılan bu zirvede, 2009 Zirvesinde imzalanan Nahçıvan Anlaşması gereğince, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin kurumsallaşmasına yönelik tüzük ve antlaşmalar görüşülmüştür. “Ekonomik ve Ticari İşbirliği” mottosuyla toplanan zirve bildirisini Kırgızistan, Türkiye, Kazakistan ve Azerbaycan tarafından imzalanmıştır (TDT, 2025).

2. Zirve: 22-23 Ağustos 2012'de Bişkek'te gerçekleştirilmiştir. “Eğitim, Bilim ve Kültürel İşbirliği” temasıyla düzenlenmiştir. Bu zirvede Türk Konseyi himayesinde yeni kuruluşlar oluşturulmuştur. Bakü'de Türk Kültür ve Mirası Vakfı ve Astana'da ise Türk Akademisi'nin kurulması çerçevesinde gerekli anlaşmalar imzalanmıştır (Yeşilot, 2025, s. 288).

3. *Zirve*: 15-16 Ağustos 2013'te Azerbaycan'ın Gebele kentinde yapılmıştır. “Ulaştırma ve Bağlantı” temasıyla düzenlenen bu Zirvede, Dışişleri Bakanlıkları arasında iş birliğinin arttırılmasına yönelik protokoller imzalanmıştır (TDT, 2025).

4. *Zirve*: 5 Haziran 2014'te Bodrum'da gerçekleşen bu zirvenin ana teması “Turizm Alanında İşbirliğidir”. Zirveye katılan devlet başkanları Nahçıvan Anlaşması'na bağlılıklarını tekrar teyit etmiş olmakla birlikte; kültürel mirasın korunarak yaşatılması, ulaşım ağlarının modernizasyonu ve yenilenmesi, turizm programı başta olmak üzere “Modern İpek Yolu'nun” canlandırılmasına yönelik kararlar almışlardır. Ayrıca Türk Dünyası'nda Göçebe Oyunları'nın düzenlenmesi ve Türk mutfağının dünyaya tanıtılması başta olmak üzere, Türk destanlarının korunması kapsamında, UNESCO Somut Olmayan Kültür Varlıkları Listesi'ne, TDT olarak ortak başvuruların yapılması gibi turizm alanında karşılıklı eğitim ve bilgi paylaşılması bu zirvede kararlaştırılmıştır (Alıyev ve Demirkol, 2023, s. 117).

5. *Zirve*: 11 Eylül 2015'te Astana'da “Medya ve Enformasyon İşbirliği” mottosuyla düzenlenen bu zirvede Türk Yatırım Fonu'nun kurulması, ortak Türk tarihi ders kitabının yazılması ve İpek Yolu'nun geliştirilmesine yönelik imzalar atılmıştır (TDT, 2025).

6. *Zirve*: 3 Eylül 2018'de Çolpon Ata'da “Gençlik ve Ulusal Sporlar” temasıyla yapılan bu zirvede, devletlerarasında karşılıklı turizm, ulaşım ve ticaretin canlandırılmasına vurgu yapılmış olmakla birlikte; Modern İpek Yolu Ortak Tur Paketleri” çerçevesinde çalışmaların yürütülmesine yönelik kararlar alınmıştır. Ayrıca Macaristan bu zirvede Konsey'e gözlemci üye olmuştur (TDT, 2025).

7. *Zirve*: 15 Ekim 2019'da Bakü'de ana teması “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ'lerin) Desteklenmesi” başlığıyla gerçekleşen bu zirvede, Özbekistan Konsey'e tam olmuştur (TDT, 2025).

8. *Zirve*: 12 Kasım 2021'de İstanbul'da “Dijital Çağda Yeşil Teknolojiler ve Akıllı Şehirler” temasıyla düzenlenmiştir. Bu zirvede teşkilatın ismi olan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi-Türk Keneşi), “Türk Devletleri Teşkilatı” şeklinde değiştirilmiştir. TDT dışındaki devlet, kurum ve kuruluşlarla yeni iş birliği ve yöntemlerin nasıl şekilleneceğine ilişkin kararlar bu zirvede belirlenmiştir. TDT'nin kısa ve uzun dönemli hedeflerine yönelik, Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi, bu zirvede imzalanmış olmakla birlikte, Türk Yatırım Fonu'nun güçlendirilmesi karara bağlanmıştır (TDT, 2025).

9. *Zirve*: 11 Kasım 2022'de Semerkant'ta “Türk Medeniyeti için Yeni Dönem: Ortak Kalkınma ve Refaha Doğru” mottosuyla gerçekleştirilmiştir. Bu zirvede Semerkant Türk Dünyası'nın Medeniyet Başkenti olarak ilan edilmiştir.

10. *Zirve*: 3 Kasım 2023'te Astana'da “Türk Devri” temasıyla gerçekleştirilen bu zirvede, liderler TDT bünyesinde her alanda kapsamlı iş birliğinin ve dayanışmanın arttırılması gerektiğine yönelik azim ve kararlılıklarını vurgulamışlardır (TDT, 2025).

11. *Zirve*: 6 Kasım 2024'te Bişkek'te TDT liderleri “Türk Dünyasının Güçlendirilmesi: Ekonomik Entegrasyon, Sürdürülebilir Kalkınma, Dijital Gelecek ve Herkes için Güvenlik” temasıyla bir araya gelmişlerdir. Bu zirvede Türk Dünyası 2025 Dijital Başkenti olarak, Bişkek ilan edilmiştir. Ayrıca Türk Dünyası Şartı, Türk Yeşil Vizyonu, Dijital Ekonomi Ortaklık Mutabakatı, Sivil Koruma Mekanizmasının kurulması, Türk

Geniş Dil Modeline yönelik kararların alınması başta olmak üzere, uzay çalışmalarını çerçevesinde çeşitli imzalar atılmıştır (TDT, 2025).

TDT bünyesinde dil, tarih, kültür, turizm, ulaştırma, eğitim ekonomi spor ve gençlik başta olmak üzere 28 farklı ana başlıkta iş birliği alanları mevcuttur. Bu iş birliği alanları tüm Türk dünyasının sosyal, ekonomik ve kültürel yönlerden entegrasyonunu amaçlamaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda TDT, Türk dünyasında lokomotif görevi görmektedir. TDT'nin hem organizasyon şemasını, hem de uluslararası bir örgüt gibi işleyişini gösteren siyasi ve ekonomi iş birliği alanlarının, çalışma biçimi ve içerikleri aşağıda detaylandırılmıştır.

Harita 1: TDT'ye Üye ve Gözlemci Ülkeler (Kaynak TDT)

Siyasi İşbirliği: Uluslararası bir örgüt olan TDT'nin, siyasi iş birliği kapsamında en büyük faaliyeti, TDT'ye üye ve gözlemci devlet başkanlarının yıllık gerçekleştirdikleri zirve toplantıdır. Bu zirve toplantılarının düzenlenmesine yönelik; alınan ve alınacak tüm kararların ön hazırlıklarının yapılması için TDT himayesinde Nahçıvan Antlaşması gereğince 3 farklı organ oluşturulmuştur. Bunlar Dışişleri Bakanları Konseyi (DBK), Aksakallar Konseyi (AK) ve Kıdemli Memurlar Komitesi (KMK)'dir. TDT işleyişinde siyasi iş birliğini geliştirmek, yıllık yapılan devlet başkanları zirve toplantılarında, Türk dünyasının bütünlüğü hedefleri doğrultusunda ilerleme kaydedilebilmesi için DBK, AK ve KMK organlarının kontrolünde olan, 6 farklı çalışma gurubu oluşturulmuştur. Bu gruplar:

- Güvenlik İstişareleri,
- Genç Diplomatlar Ortak Eğitim Programı,
- Dış Politika Araştırma Merkezleri Arasında İşbirliği,
- Seçim Gözlemci Misyonları,
- Türk Dünyası 2040 Vizyonu ve
- Politika Planlama İstişareleri başlıkları ile şekillendirilmiştir.

Ekonomik İş birliği: TDT'ye üye ve gözlemci ülkelerin ekonomiden sorumlu bakanları ve diğer ilgili kurumlarıyla karşılıklı ticari yatırımların geliştirilmesi doğrultusunda, çok yönlü ekonomik işbirliklerini kapsamaktadır. Bu çerçevede 17 Mayıs 2019'da merkezi İstanbul'da bulunan, TDT'ye üye ve gözlemci ülkelerin, Ticaret ve Sanayi Odaları başta

olmak üzere, Türk dünyasındaki iş insanlarının birlikte çalışması için Türk Ticaret ve Sanayi Odası (TTSO) mekanizması kurulmuştur. Bununla birlikte başlangıç olarak 500 milyon dolar değerinde bir yatırımla, Türk Yatırım Fonu kurulmuştur. Bu fonun amacı orta ve küçük ölçekli İşletmeler (KOBİ'ler) arasında karşılıklı yatırımları teşvik etmek başta olmak üzere, Türk dünyasında inovasyonu güçlendirerek, yeni istihdamlar oluşturmaktır. Ayrıca TDT himayesinde ekonomik iş birliği alanında:

- Ticaretin Kolaylaştırılması Komitesi (TKK),
- Dijital Ekonomi Ortaklık Anlaşması (DEPA) ve
- Uluslararası Trans Hazar Doğu-Batı Orta Koridoru üzerinden, Türk dünyasında ekonomik entegrasyonun sağlanabilmesi ve ticaret güzergâhlarının inşasını amaçlayan TURANSEZ 8 Şubat 2023'te kurulmuştur (TDT, 2025).

Türk dünyasında dilde, işte ve fikirde birliğin gerçekleşebilmesi için TDT, Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY) ve Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi (TÜRKPAA) gibi Türkiye ve Türkistan coğrafyası uzantılı kurulmuş ortaklarla iş birliklerini yürütmektedir. 1993'te Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan devletlerinin ortak imzalarıyla kurulan TÜRKOY, Türk Dünyası'nın UNESCO'su olarak da bilinmektedir. Merkezi Ankara'da bulunan TÜRKSÖY, kuruluşundan günümüze kadar Türk dünyasında çok yönlü kültürel, ekonomik ve siyasal bütünleşmenin gerçekleşebilmesine yönelik, hedefler doğrultusunda, Türklerin ortak kültürünü dünyaya tanıtarak bu kültürün gelecek nesillere aktarılması için faaliyetler yürütmektedir (TDT, 2025). Merkezi Bakü'de bulunan TÜRKPAA Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan'ın Parlamento Başkanları tarafından 21 Kasım 2008'te kurulmuştur. Üye ülkelerin parlamentoları arasında karşılıklı siyasal iş birliğini geliştirmek ve çeşitli yasal düzenlemeleri uyumlaştırmak için kurulmuştur (TDT, 2025).

2012 yılında TDT himayesinde; Türk dünyasının, ortak tarihi, dili, kültürü ve mirasını araştırarak, gün yüzüne çıkartıp, dünyaya tanıtmak için Türk Akademisi kurulmuştur. Aynı yılda Türk dünyasının kültürünü ve mirasını araştırmak, incelemek, tanıtmak ve muhafaza etme, amaçları doğrultusunda Türk Kültür ve Miras Vakfı kurulmuştur (TDT, 2025). Vakfın hedefleri Türk dünyasının kültürü ve mirasına ilişkin varlıkların restorasyonu konusunda uzmanların eğitilmesini desteklemek, bu çerçevede kongreler, seminerler, sergiler ve atölye çalışmaları düzenlemekle birlikte, basılı ve elektronik bilimsel yayınların ortaya çıkmasını sağlamaktır (TDT, 2025).

Uluslararası Sistemde Türk Devletleri Teşkilatı'nın Rolü Ve Önemi

İnsanlar yerleşik hayata geçip şehirler, daha sonra devletler kurmaya başladıktan sonra, uluslararası sistemin işleyişinde ve özelliklerinde daima değişim ve dönüşümler meydana gelmiştir. Son yüz yıllar içerisinde uluslararası sistemde yaşanan en büyük değişim ve dönüşüm 1648 Vestfalya Antlaşması ve 1815 Viyana Kongresi ile gerçekleşmiştir. Sanayi Devrimi, I. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı, Soğuk Savaş dönemi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması uluslararası sistemin işleyişinde köklü değişim ve dönüşümleri tetiklemiştir (Akgün ve Kenar, 2023, s. 109).

II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan, ABD ve Sovyetler birliği arasında rekabet ve gerginliğe neden olan Soğuk Savaş dönemi, uluslararası ilişkiler karmaşasında iki

kutupluluk olarak tanımlanmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan galip çıkan ABD, dünyada Birleşmiş Milletler (BM), NATO ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi kurumları oluşturarak, devletler üzerinde hâkimiyetini sürdürmüştür. Bu hâkimiyet tek kutuplu ABD hegemonyası ve/veya düzeni olarak da ifade edilmektedir. 1970'lerin başında ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ın, Çin'i dünyaya açmak için BM Güvenlik Konseyi'ne dâhil etmesi, Çin-ABD ittifakını güçlendirirken, Sovyetler Birliği zayıflamış ve dağılmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının sonucunda dünya önemli oranda ABD hegemonyasının kontrolüne geçmiştir. Bu dönem tek kutupluk olarak adlandırılmıştır. 1980'li yılların başından itibaren Çin'in ekonomik olarak hızlı kalkınması ve 2001'de Dünya Örgütü'ne üye olması, ABD başta olmak üzere dünyanın diğer devletleri karşısında, Çin'in birçok alanda olağan üstü yükselişini beraberinde getirmiştir (Sımayı, 2014, s. 15). 2000'li yılların başından itibaren Vladimir Putin'le birlikte Rusya'nın yeniden yükselişe geçmesi, Hindistan, Türkiye, Arjantin, Brezilya Japonya ve Sudi Arabistan gibi ülkelerin orta ölçekli bölgesel güç haline dönüşmeleri ve Çin'in küresel güç konumuna yükselişi, uluslararası ilişkiler karmaşasında çok kutupluluğu beraberinde getirmiştir.

21. yüz yılın ilk çeyreğindeki uluslararası ilişkiler karmaşası ve/veya düzeninin işleyişinde çok büyük kırılmalar, değişim ve dönüşümler meydana gelmiştir. Diğer bir ifadeyle uluslararası düzenin normatif ve kurumsal kapasitesinde gerilemeler meydana gelmiştir. Gelineen süreçte uluslararası düzen hızla aşınarak erozyona uğramıştır. Uluslararası düzenin aşındığının ve erozyona uğradığının en açık göstergeleri:

- ABD'nin eski gücünde olmayışı, buna paralel olarak Çin'in hızla yükselişi, küresel düzende büyük güç boşluğu ve güç dengesizliklerine yol açarak, büyük güç rekabetlerini keskinleştirmiştir.
- Bu boşluk ve güç dengesizlikleri ise küresel krizlere çözüm üretmek yerine, tam tersine küresel krizleri tetiklemiştir.
- II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan BM, NATO, Dünya Sağlık Örgütü ve Uluslararası Adalet Divanı başta olmak üzere, birçok uluslararası kurum ve kuruluşun düzen sağlayamaması ve savaşların önüne geçememesidir.

Yukarıda ifade edilen uluslararası düzene ilişkin yapısal erozyon, dünyada küresel köklü problemlere sebebiyet vermiştir. Bu problemlerden en önemlileri:

- Aşırı fosil yakıt tüketiminden dolayı, küresel ısınmaya bağlı, iklim değişikliği,
- Enerji güvenliği/bağımlılığı,
- Siber güvenlik,
- Su ve gıda güvenliği,
- Göç,
- Değerler eğitimine ilişkin sosyal çürüme,
- Rusya-Ukrayna Savaşı,
- ABD ve İsrail'in Orta Doğu'daki soykırımlarının önüne geçilememesidir (Özalp, 2025, s. 1226).

Yukarıda ifade edilen problemler tüm dünya halklarının problemidir. Diğer bir ifadeyle bu problemler küresel problemlerdir. Küresel problemlerin çözümü ise küresel iş

birliğinden geçmektedir. Fakat sistemin nasıl olması ve nasıl şekilleneceğine dair büyük belirsizlik ve çözümsüzlükler vardır.

Günümüz devletlerarası ilişkilerinde siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik olarak birbirleri arasında; asimetrik çerçevesi olan, çok kutuplu, büyük rekabet ve şiddetli çatışma alanları vardır. Bu yapı aynı zamanda yumuşak ve sert güç unsurlarının birbirine karışmasına sebebiyet vermiştir. Bu yapı içerisinde her bir devlet, kendinin güçlü olduğu alanları kullanarak, diğerleri üzerinde üstünlük sağlamaya ve/veya tek kutuplu olmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda kamu diplomasisinden, askeri kapasiteye, ticaretten bilgi teknolojilerine varana kadar birçok alanda devletlerarasında üstünlük mücadelesi vardır (Akgün ve Kenar, 2023, s. 109). TDT, kuruluşundan günümüze kadar kurumsal yapısı başta olmak üzere, geniş yelpazede iş birliğine dönük olarak önemli bir evrim geçirmiştir. TDT'nin ekonomik, kültürel ve siyasi alanlar başta olmak üzere çeşitli alanlarda ekonomik entegrasyona odaklanan hedefleri mevcuttur. Bu hedefler bir yönüyle TDT'ye bölgesel iş birliğini geliştirme avantajları sağlamakla birlikte, uluslararası topluma Türk Dünyası'nın birleşik imajını yansıtmaya yönünde daha geniş bir misyon kazandırmaktadır (Asker ve Çiçek, 2025, s. 72).

Gelinen süreçte dünya uluslararası ilişkiler karmaşasında çok kutupluluk ortaya çıkmış, bununla birlikte, geleceğe yönelik yeni güç merkezleri oluşmaya başlamıştır. Bu yeni güç merkezleri dünyada zenginliğin Atlantik'ten, Asya Pasifik'e (Batı'dan Doğu'ya) kaymasına yol açmıştır. Bunun sonucunda ise Şanghay İşbirliği Teşkilatı (ŞİÖ), BRICS ve Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) gibi son yıllarda ortaya çıkan uluslararası örgütlerin nüfuz alanları genişleyerek, De-dolarizasyon süreçleri hızlanıp, küresel çapta Kuşak Yol Girişimi'ne alan açılmıştır (Arslan, 2025, s. 109-110).

Türkistan coğrafyasının zenginlikleri Çin, Rusya, Hindistan ve ABD başta olmak üzere küresel sömürgeci güçlerin iştahını kabartmaktadır. Bu bölgenin Afganistan'a komşu olması, Afganistan üzerinden Türk dünyasına göç ve terörün pompalanması gibi Türk dünyasının karşı karşıya kaldığı kriz ve çatışmalar, birlikte ele alındığında; etkin, proaktif kararlar alıp uygulayabilen güçlü bir TDT'ye duyulan ihtiyaç her geçen gün önem kazanmaktadır (Çınar ve Ulvi Uzun, 2023, s. 143).

Türk Dünyasının Yükselişinde TDT'nin Ekonomik Potansiyeli

Türk dünyasının sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınmasında TDT'nin kapsadığı devletler siyasal, ekonomik, kültürel, bilimsel ve askeri alanlarda birçok potansiyele sahiptirler. Tablo 1'de de görüldüğü gibi TDT'ye üye ve gözlemci ülkelerin toplam nüfusu 176 milyonun üzerinde olmakla birlikte, bu ülkelerin toplam gayrisafi yurt içi hasılları (GSYİH) 1 trilyon yedi yüz milyar doların üzerindedir. Fergana Vadisi gibi tarım, turizm ve doğal güzellikler bakımından birçok zenginliği bünyesinde bulunduran TDT, 4 milyon üç yüz bin kilometrekarenin üzerinde yüz ölçüme sahiptir. Türk dünyasında refah seviyesinin yükselebilmesi doğrultusunda, her biri bir birinden farklı zenginliğe sahip, TDT'ye söz konusu olan devletlilerin mevcut potansiyelleri tek tek değerlendirildiğinde; sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal entegrasyon açısından üye devletler birbirlerini tamamlar niteliktedir.

Türkiye

Türkiye'nin güçlü yönleri Batı'ya komşu olması, NATO üyeliği, 1 trilyonun üzerinde GSYİH'sinin bulunması, Doğu-Batı ve Kuzey-Güney arasında enerji ticaret güzergâhları başta olmak üzere, çok yönlü ticaret merkezlerinin kesişim noktasında yer alması, güçlü ordusu ve savunma sanayisindeki gelişmelerdir (Özsoy, 2023, s. 44). Türkiye bu güçlü yönleri ve birçok potansiyeli bakımından, TDT içerisinde en büyük itici güç olmakla birlikte, TDT'ye lokomotiflik yapmaktadır.

Üye Ülkeler	GSYİH (Milyar Dolar)	Nüfus	Yüzölçümü km ²	KBGSYİH Bin Dolar
Türkiye	1024,5	85.325.965	783.562	13.105,7
Azerbaycan	72,36	10.198.640	86.600	7.125,9
Kazakistan	262,64	20.330.104	2.724.90	12.918,9
Kırgızistan	13,99	7.099.750	199.900	1.970,2
Özbekistan	101,59	35.652.307	447.400	2.849,5
Gözlemci Ülkeler				
Türkmenistan	60,63	7.364.438	488.100	8.232,7
Macaristan	212,39	9.592.186	93.030	22.141,9
KKTC	3,62	476.214	3.355	14.599
Toplam	1.751,72	176.039.604	2.374.437	10.367,9

Tablo 1: TDT'ye Üye ve Gözlemci Ülkelerin 2023 Yılı Ekonomik Görünümleri (Kaynak: Dünya Bankası, T.C. Türkiye Ticaret Bakanlığı ve TDT)

Kazakistan

Türkistan'da en büyük yüz ölçüme ve en büyük GSYİH'ya sahip olan Kazakistan, maden kaynakları bakımından oldukça zengindir. 39,8 milyar varil petrol, 1,8 trilyon metreküp doğal gaz, 33,6 milyar ton kömür, 370 ton altın rezervine sahip olan Kazakistan (Kazakistan Ülke Profili, 2025); 408 bin ton uranyum rezerviyle, dünyada birinci sırada yer almaktadır (Statista, 2023). Yaklaşık 84,6 milyon hektarlık tarım arazisi bulunan Kazakistan topraklarının %74'ü tarım açısından elverişlidir. 70'ten fazla ülkeye tahıl ürünleri ihracatı yapan Kazakistan, tahıl ürünleri ihracatı bakımından dünyada 10. Sıradadır (TÜRKTÖB Kazakistan Ülke Raporu, 2025).

Özbekistan

Tük Cumhuriyetleri arasında nüfusu en büyük olan Özbekistan, ekilebilir arazilerinin yaklaşık %95'i sulanabilir olduğundan dolayı, sulu tarım açısından en elverişli ülke konumundadır. Altın madenlerinin zenginliği açısından dünyada dördüncü, altın üretiminde ise Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri arasında Rusya'dan sonra ikinci, dünyada da dokuzuncu sıradadır. 1,3 milyon ton bakır rezervleri bulunan Özbekistan, bu alanda dünyada onuncu olmakla birlikte, 185 bin ton Uranyum rezervine sahiptir (Özbekistan Ülke Profili, 2025). Özbekistan'ın aynı zamanda 100 milyon ton petrol, 1.8 trilyon metreküp doğal gaz ve 5.7 milyar ton kömür rezervi vardır (TÜRKTÖB Özbekistan Ülke Raporu, 2024).

Türkmenistan

Özbekistan'dan sonra, Türkistan'da, ikinci en önemli pamuk üreticisi olan Türkmenistan, yıllık 300 bin tonunun üzerinde pamuk üretimi gerçekleştirerek bu alanda dünyada

onuncu sırada yer almaktadır. Pamuk sektörü Türkmenistan'daki toplam tarım sektörünün %70'ini oluşturmaktadır. Ülkede üretilen pamuğun büyük bir kısmı işlenmek üzere ihraç edilmektedir. Bu sebeple ülkedeki toplam ihracat gelirinin %20'si pamuk tarımından oluşturmaktadır (TÜRKTÖB Türkmenistan Ülke Raporu, 2025). 13.6 trilyon metreküp doğal gaz rezervine sahip olan Türkmenistan, doğal gaz rezervlerinin zenginliği bakımından dünyada 4. sırada (%7.2) yer almaktadır (Özsoy, 2025, s. 92).

Azerbaycan

Azerbaycan'ın Devlet Petrol Şirketi (SOCAR)'a göre, ülkede kanıtlanmış 17,5 milyar varil petrol rezervleri bulunmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı Azerbaycan, 2025). Toplam ihracatının %90'ından fazlasını oluşturan petrol ve doğal gaz, Azerbaycan ekonomisi için büyük gelir kaynağıdır (Azerbaycan Ülke Profili, 2025). BP'nin 2021 yılı verilerine göre, Azerbaycan'ın yaklaşık 2,5 trilyon metreküp kanıtlanmış doğal gaz rezervi vardır (IEA, 2025).

Kırgızistan

Yoğun altın madenlerine sahip olan Kırgızistan'ın en zengin altın yatağı Kumtor'dadır. 1996'dan günümüze kadar Kumtor'dan yaklaşık 304 ton altın üretmiş olmakla birlikte, burada hali hazırda 104 tondan fazla altın rezervi bulunmaktadır (Kırgızistan Ülke Profili, 2025). Doğal güzellikleri bakımından oldukça zengin olan Kırgızistan Tanrı Dağları ve Issık Gölü başta olmak üzere, Bişkek ve Calal-Abad gibi şehirleriyle gerek sağlık turizmi gerekse doğa turizmi açısından önemli potansiyele sahiptir (Özsoy, 2023, s. 46).

Macaristan

Enerji ve maden kaynakları bakımından zengin olmayan Macaristan, özellikle sıcak su kaynakları açısından oldukça zengindir. Dünyanın en güzel kaplıcaları Budin ve Budapeşte'dedir. Sadece Budin etrafında 100'ü üzerinde sıcak su kaynağı bulunmaktadır (Özsoy, 2023, s. 46). Hem AB'de hem de NATO gibi birçok uluslararası örgütte yer alan Macaristan'ın, TDT'de gözlemci olarak bulunması, Türk dünyası açısından çok büyük bir kazanımdır. Öyle ki bu öneme ilişkin Macaristan başbakanı Viktor Orban, Türk ve Macar milletlerinin tarihi ve kültürel etkileşiminin yüzyıllar öncesine dayanan çok büyük bir miras olduğunu belirterek, Macaristan'ın bu köklü mirasla gurur duyduğunu vurgulamıştır (Özsoy: 2023, s. 44). Zeynep Akarslan'ın (2025) "Türk Devletleri Teşkilatı ve Macaristan" başlıklı makalesinde Macaristan'ın Türkiye ve Türkistan'la olan derin tarihi, dini ve kültürel ilişkilere yönelik aşağıda önemli vurgulamalar mevcuttur. Bu çerçevede Macaristan'ın, TDT üyeliğine ilişkin tarihi hafızanın derinliklerine değinilecek olduğunda, Akarslan makalesinde aşağıdaki ifadeler yer vermiştir.

Macarlar, tarih boyunca aynı kökten geldiklerini düşündükleri Türkler ile derin sosyal, kültürel ve siyasi etkileşim içerisinde olmuşlardır. Türkler ile Macarlar arasında Türkistan kökenine dayalı ortak tarih ve kültürel bağlar fikri, her iki toplumun ulus kimliğini güçlendirmek amacıyla sürekli şekilde vurgulanmıştır. Bu süreçte Macar aydınları, Türk tarihi ve kültürüne katkıda bulunmuş, Türk araştırmaları alanında öncü roller üstlenmişlerdir. Macarların, Türk-Macar akrabalığını öne çıkaran "Turанизm" akımı, iki halk arasındaki entelektüel yakınlaşmayı teşvik etmiştir. Bu süreç, Macar-Türk ilişkilerinin kültürel alanda da güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk döneminde, Türk tarih ve dil teorilerinin geliştirilmesinde Macar bilim insanlarının etkisi büyüktür. XX.

yüzyılın ilk yarısında Macarların Hunların halefi olduğuna yönelik ideolojik bir inanç olan Macar Turancılığı ile Macarlar, Türkleri, Azerbaycan Türklerini, Tatarları, Kazakları, Moğolları hatta Tibet ve Japonları da içine alır şekilde Altay halklarını akraba olarak kabul etmişlerdir. Macarların Asya kökenlerine yönelik bu inanç birçok Macar araştırmacıyı ve kâşifi Macarlarla akraba toplulukları tespit etmek ve atalarını bulmak için bu coğrafyaya yönlendirmiştir. (Akarşlan, 2025, s. e3- e4).

KKTC

Akdeniz'in tamamında mevcut olan petrol ve doğal gaz rezervleri başta olmak üzere, Türkiye'nin Akdeniz'deki, deniz yetki alanlarına ilişkin münhasır ekonomik bölgesinin korunması açısından, KKTC'nin coğrafi konumu hayati öneme sahiptir. Hazar Denizi geçişli çok yönlü ticaret koridorlarının, Akdeniz ile bağlantısının sağlanıp, Türk dünyası üzerinden Kuzey ve Güney yönünde, yeni ticaret güzergâhlarının oluşturulabilmesi bağlamında, güçlü bir KKTC, TDT bünyesinde büyük önem taşıyacaktır.

TDT içerisindeki her bir devletin farklı uluslararası örgütlerle yoğun iş birliğinin bulunması ve TDT'nin de bu ilişki biçimini desteklemesi, dünya siyasetinde TDT'nin rolünü güçlendirmektedir. Ayrıca her bir devletin farklı örgütlerle iş birliğinin bulunması TDT içerisinde sorun teşkil etmemektedir. Bu bağlamda TDT'nin uluslararası örgütlerle iş birliğini geliştirmeye yönelik sahip olduğu potansiyeller:

- Türkiye'nin hem NATO üyesi olması, hem de AB'ye aday olmak üzere BRICS, ŞİÖ, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), G20 ve Avrupa Konseyi gibi birçok örgüte üyelik başta olmak üzere, bunlarla yoğun diyaloglarının bulunması,
- Macaristan'ın AB, NATO ve Avrupa Konseyi gibi birçok örgüte üyeliğinin bulunması,
- Kazakistan ve Kırgızistan'ın Rusya'nın önderliğinde kurulan hem Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütüne hem de Avrasya Ekonomik Birliği (AEB)'ne üye olmalarıdır (Çınar ve Ulvi, 2023: 149).

Küresel Aktör Olmak Yolunda Fırsatlar ve Tehditler Çerçevesinde TDT'nin Güçlü ve Zayıf Yönleri

ABD önderliğinde kurulan NATO, BM ve AB gibi kuruluşlar Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi tam olarak ABD kontrolünde değildir. Diğer bir ifadeyle ABD geçmişte olduğu gibi günümüzde, demokrasi ve barış getiriyorum bahanesi ile istediği devlete saldıramamaktadır. Saldırıda Afganistan ve Irak gibi ülkelerde olduğu gibi ABD, kendi lehine kesin sonuç elde edememektedir. 21. yüzyılın ilk çeyreği, yani günümüz dünya sistemi çok kutuplu, içerisinde birçok sorunu barındıran, III. Dünya Savaşı arifesindedir. III. Dünya Savaşı tartışmalarının yoğunlaştığı günümüz uluslararası ilişkiler karmaşası, kördüğümle birbirine bağlanan köklü krizler küresine dönüşmüştür. Küresel sorunların çözümü küresel iş birliğinden geçmektedir fakat günümüz devletlerarası ilişkilerde küresel iş birliği mekanizmaları erozyona uğrayarak büyük oranda hükmünü yitirmiştir. Günümüz dünya barışı, aşağıda vurgulanan temel tehditlerle karşı karşıyadır. Bu tehditler:

- 1970'lerden itibaren Çin'in hızla yükselişi ve buna reaksiyon olarak, ABD'nin aksiyon alma girişimleri,

- Rusya-Ukrayna savaşı sonunda Avrupa’da ortaya çıkan güvenlik sorunları,
- Dünya ekonomik zenginliğinin Atlantik’ten, Asya Pasifik’e kayması,
- Küresel ısınma, iklim değişikliği, göç, enerji tedariki, gıda güvenliği,
- Cip teknolojilerinin ilerlemesine paralel olarak, nadir toprak elementlerine duyulan aşırı ihtiyaçlar ve bunların adil paylaşılabilmesidir.

Dünya, büyük güç değişim ve dönüşümünün arifesindedir. Bu durum ise geleceği belirsiz, aşağıdaki sorulara cevap verememektedir. Bu sorular:

- ABD eski gücüne kavuşacak mı?
- ABD’nin yerini Çin mi alacak?
- Eski dünya düzeninde ABD ve İngiltere ittifakının sonu mu geldi?
- Avrupa ülkeleri kendi güvenliklerini kendileri sağlayabilecekler mi?
- Avrupa’nın güvenliğinde Türkiye’nin pozisyonu ne olacak?
- Filistin merkezli, İsrail’in Orta Doğu’daki katliamları ne zamana kadar devam edecek?
- Rusya ve ABD ittifakı mı oluşacak?

Tıpkı geçmişte bir dönem Selçuklu ve Osmanlı Devletleri dünyada hâkim güçken, bu güç nasıl Batı’ya kaydıysa, günümüzde de ABD merkezli Batı gücünün, Çin merkezli Asya Pasifik’e veya TDT merkezli Anadolu ve Türkistan coğrafyasına kaymakta olduğu görülmektedir.

Ortak dil, ortak tarih ve ortak kültür TDT’nin sahip olduğu en büyük avantajlardır. Bu avantajlar TDT’nin güçlü yanları olmakla birlikte, birlik içerisinde çok yönlü lokomotif görevi görmektedir. Gerek iş dünyasında gerekse dünya siyasetinde tehdit ve risklerin seviyesi ne kadar yüksekse, fırsatlarda aynı oranda yüksektir. ABD, Çin, Rusya, İran ve Hindistan gibi birçok Batılı ülkenin çatışma alanı, sahip olduğu enerji rezervleri başta olmak üzere tarım ve turizm potansiyelinden dolayı Türkistan coğrafyasıdır. TDT bu ülkeler arasındaki çatışma ve rekabeti, kendisi için avantaja çevirebilir.

TDT bünyesinde ekonomik entegrasyonun güçlenmesine yönelik sahip olduğu en büyük potansiyel, Türkistan’ın enerji rezervleri bakımından zengin olması ve Türkiye’nin de enerji ithalatçısı olmasıdır. Kapsamlı ekonomik bütünleşme ancak ve ancak birlik içerisindeki devletlerin güçlü ve zayıf yönlerinin birbirlerini tamamlaması ile mümkündür (Çınar ve Ulvi, 2023, s. 150). Bu çerçevede 2014 yılında kurulan Rusya, Kazakistan, Belarus, Ermenistan ve Kırgızistan’ın dâhil olduğu AEB’nin ekonomik olarak bütünleşmesi veya üyelerin birbirini tamamlaması mümkün değildir. Çünkü AEB içerisinde baş aktör olan Rusya, çok baskındır. Diğer taraftan birlik içerisindeki Rusya ve Kazakistan ağırlıklı olarak enerji rezervleri bakımından çok zengindirler. Özetle AEB üyelerinin ekonomik olarak birbirlerini tamamlama bilmeleri doğrultusunda, birbirlerine satabileceği mal, hizmet ve sermaye kısıtlıdır. Bu bağlamda TDT’nin elinde bulunan en büyük güçlü yönü, Türkistan’dan gelebilecek enerji ile hem Türkistan’daki devletlerin ekonomik olarak kalkınması, hem de Türkiye’nin, Doğu ile Batı arasında enerji ticaret merkezi olma potansiyelidir. TDT’nin sosyokültürel ve sosyoekonomik kalkınmanın önündeki en büyük engeller;

- Birliğe dâhil olan devletlerarasında vize muafiyeti ve serbest geçişlerin tam uygulanmaması,
- Oturum iznine yönelik mevzuat birlikteliğinin bulunmaması,

- Birlik içerisindeki halkların, Birlik bünyesinde farklı ülkelerde çalışma kolaylığına ilişkin kapsayıcı düzenlemelerin eksikliği
- Coğrafi konum itibarıyla birbirlerine çok uzak olması, uçak sefer sayılarının azlığı ve pahalılığı,
- TDT bünyesindeki devletlerin kendi iç ve dış sorunları, fiziki altyapıdaki eksiklikler ve bunların çözümüne yönelik finansal yetersizliklerdir (Çınar ve Ulvi, 2023, s. 150).

TDT'nin en zayıf yönü ise ortak ordu ve ortak savunma mekanizmasına yönelik henüz politik girişimlerin olmayışıdır (Gündoğdu, 2023, s. 275). Bu bağlamda AB'nin kendisini korumak için ortak savunma ordusu oluşturmada, Rusya'ya karşı çok geç kaldığı unutulmamalıdır. Ortak savunma mekanizması olmayan hiçbir uluslararası örgütün, daimi olarak başarıya ulaşması AB örneğinde olduğu gibi mümkün değildir.

Bu bağlamda 2020 yılının sonunda Azerbaycan-Ermenistan arasında gerçekleşen 44 günlük İkinci Karabağ Savaşı'nda, Türkiye'nin Azerbaycan'a askeri olarak koşulsuz destek vermesi ve 2023 yılının sonunda Azerbaycan'ın, Ermenistan'a antiterör operasyonu başlatarak Karabağ'ın işgalden kurtarılması, Türk Dünyası'nın bütünleşmesinde en önemli katalizörlerden biri olmuştur (Özdaşlı, 2025, s. 1145). Karabağ'ın işgalden kurtarılması sonrasında, Azerbaycan-Ermenistan ilişkilerinde yaşanan yumuşama süreçlerinin başlaması, TDT'nin savunma alanında ilerleyen yıllara yönelik en güçlü yönünü göstermektedir.

TDT'nin daha etkin bir uluslararası örgüte dönüşmesi sürecindeki en güçlü yönü ortak Türk dilidir. TDT bünyesinde tercüman kullanmadan, Türk dilinin daha anlaşılabilir hale dönüştürülmesi gerekir. Bu bağlamda TDT bünyesindeki, Türk Akademisi'nin kurduğu, Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu tarafından önerilen, 34 harften oluşan ortak Türk Alfabesi oluşturulmuştur (Kussainova, 2025). Dilde birlikteliği sağlamak ve özellikle Türkiye Türkçesi'nin Türk Dünyasında yaygınlaştırılması hususundan, Türk dizilerinin, YTB öğrenci burslarının, TİKA'nın ve Yunus Emre Enstitülerinin faaliyetleri büyük önem taşımaktadır. Türkiye'de toplam 200'ün üzerinde devlet ve vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Yaklaşık olarak, Türkiye'nin her ilçesinde Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK)'na bağlı meslek yüksekokulları vardır. Özellikle son yıllarda Türkiye'deki üniversitelerin kontenjanlarına ilişkin birçok bölümler dolmamaktadır. Bu üniversitelerin hoca kadroları ve fiziki imkânlarının kapasitelerine göre; hem tam doluluk seviyelerine ulaşabilmesi hem de ortak dili daha anlaşılabilir hale getirmek, amaçları doğrultusunda Türkistan coğrafyasından, Türkiye'ye daha fazla öğrencinin getirilmesi için aktif çalışmaların yürütülmesi gerekir (Vizyon Belgesi, 2025, s. 33)

Geçmişten günümüze Türk tarihinin serüveni analiz edildiğinde, Anadolu'dan Ötüken'e kadar uzanan bütün Türkistan coğrafyasında, Türk dilinin en temel varlık olduğu görülmektedir. Bu sebeple Türk dünyasının bütünlüğü anlaşılabilir ortak dil birlikteliği ile mümkündür. Mustafa Kemal Atatürk'e göre, "*Türk demek, Türkçe demektir*". Benzer görüşü İsmail Gaspıralı'da *dilde, fikirde, işte birlik* ifadesi ile özetlemiştir (Akın ve Zelkif, 2024, s. 3).

2023 yılında Türkiye'nin hem ithalat hem de ihracatını gösteren ilk 10 ülke sıralamasında, TDT'ye üye ve gözlemci ülkelerin hiçbiri yer almamaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı Faaliyet Raporu, 2025). Bu durum tabii olarak, küresel aktör olmak yolunda TDT'nin en zayıf yönünü göstermektedir. Bir uluslararası örgütün bölgesel ve küresel aktör

olabilmesi için ortak tarih, dil ve kültür tek başlarına yeterli değildir. Ekonomik güç ve onun üzerine inşa edilecek askeri güç, siyasal güçle yoğrulmadığı sürece, TDT'nin dünyada başat aktör olması mümkün değildir.

Üye Ülkeler	Türkiye 2024 Yılı	Azerbaycan 2024 Yılı	Kazakistan 2024 Yılı	Kırgızistan 2023 Yılı	Özbekistan 2023 Yılı
	Almanya %7	İtalya %41	İtalya %23	İsviçre %33	İsviçre %45
	ABD %6	Türkiye %14	Çin %18	Rusya %23	İngiltere %15
	İngiltere %5	Rusya %4	Rusya %12	Kazakistan %14	Çin %9
Gözlemci Ülkeler	Türkmenistan 2023 Yılı	Macaristan 2023 Yılı	KKTC 2022 Yılı		
	Çin %67	Almanya %26	Türkiye		
	Türkiye %12	İtalya %6	GKRY		
	Yunanistan %7	Romanya %5	ABD		

Tablo 2: TDT Bünyesindeki Ülkelerin İhracatında En Önde Gelen Üç Ülke Sıralaması (Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı ve TUİK)

Tablo 2 ve 3'te de görüldüğü gibi TDT bünyesindeki ülkelerin ithalat ve ihracatlarında öncelik kendi içlerinde olmayıp, TDT dışındaki ülkelerdir. Tablo 2'ye göre TDT'ye dâhil olan tüm ülkeler ihracatlarının önemli bir kısmını özellikle Almanya, İtalya ve İsviçre'ye yapmaktadırlar. Diğer taraftan Tablo 3 analiz edildiğinde TDT ülkeleri, ithalatlarının önemli bir kısmını, özellikle Rusya ve Çin'den yapmaktadırlar. TDT bu zayıf yönünü bertaraf etmelidir. Bu bağlamda TDT'deki her bir devletin potansiyeli, zenginlikleri, kapasitesi ve ihtiyaçları doğru bir şekilde tespit edilerek; yine birlik içerisindeki aynı ülkelerin birbirlerinin ihtiyaçlarını giderecek şekilde ekonomik bütünleşme sağlanmalıdır.

Ayrıca TDT bünyesinde alt yapısı milli ve yerli yazılımla oluşturulacak, ortak kripto para birimine (TDCoin) geçilmelidir. Böylelikle dolar hegemonyasına bağlı ekonomik yaptırımlar ve enflasyon baskılarının önüne geçilecektir (Deniş ve Demircioğlu, 2023, s. 789). Tıpkı AB bünyesinde nasıl Auro gibi ortak para birimi varsa, TDT bünyesinde de olmalıdır.

ABD Başkanı Donald Trump'ın göreve gelir gelmez Meksika ve Kanada'ya %25, Çin'e ise %10 gümrük tarifesi uygulayarak, Çin'den İthal edilen gümrük vergilerini iki katına çıkarmıştır (%20'ye). Bu durum dünyada tarife savaşlarının çoktan başlamış olduğunu göstermektedir (Okay, 2025). TDT tam tersini yaparak, III. Dünya Savaşı'na giden günümüz devletlerarası üstünlük mücadelesinden galip çıkabilmesi için aşağıdaki koşulları yerine getirmesi gerekir. Bunlar:

- Tercihli ticaret anlaşmalarıyla TDT içerisindeki ticaret daha serbest hale dönüştürülmeli,
- TDT içinde hizmet sektörlerindeki iş birliğini kolaylaştırıcı adımlar atılmalı,
- Gümrüklerde hem geçişler kolaylaştırılmalı hem de kotalar kaldırılarak, tüm süreçler standartlaştırılmalı,
- TDT bünyesinde ortak elektronik ticaret platformu kurulmalı ve bu bağlamda e-ticaret ağı genişletilmelidir (Oran, 2025, s. 124).

2010'lu yıllardan başlayıp özellikle Rusya-Ukrayna savaşının çıkmasının sonucunda Çin'in Türk Cumhuriyetleri üzerindeki nüfuzu her geçen yıl artmaktadır. Çin, Türk

Cumhuriyetlerine en fazla borç veren ülke olmakla birlikte, Kazakistan hariç tüm devletlerin, Çin'e borcu vardır. Örneğin enerji ihracatının büyük bir kısmını Çin'e yapan Türkmenistan'ın, Çin'e borcu 34 milyar dolardır (Özsoy, 2025, s. 92). Dünyanın en zengin doğal gaz rezervlerine sahip; Rusya (37,4 trilyon m3), İran (32.1 trilyon m3) ve Katar'dan (24.7 trilyon m3) sonra 4. sırada yer alan Türkmenistan (13.6 trilyon m3) 2023'te 39,5 milyar metreküp doğalgaz ihracatı gerçekleştirmiştir. Türkmenistan bu ihracatın 30,5 milyar metreküpünü Çin'e, 4.7 milyar metreküpünü ise Rusya'ya yapmıştır (Özsoy, 2025, s. 92-93).

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra özellikle 90'lı yıllarla birlikte, 2000'li yıllarda da Rusya baskısı, Türk Cumhuriyetleri üzerinde devam etmiştir. Örneğin 2000'li yılların başında Rusya, Türkmenistan doğal gazının bin metre küpünü yaklaşık 18 dolara ithal edip, yaklaşık 120 dolara Avrupa ülkelerine ihraç etmiştir (Özsoy, 2025, s. 92-93). Benzer sömürü düzeni diğer Türk Cumhuriyetleri için de devam etmiştir. Çin 2010'ların başından itibaren, Türkmenistan'ın enerji alt yapısına büyük yatırımlar yapmıştır. İlk aşamada alt yapıda yapılan bu yenilikler ve modernizasyonun sonucunda, Türkmenistan'ın enerji ihraç gelirleri artmış ve ülke ekonomisinde canlanma meydana gelmiştir. İkinci aşamada ise Çin, Türkmenistan gazını, uluslararası gaz piyasalarına göre düşük fiyattan ithal etmiştir. Böylelikle Çin, daha önce Türkmenistan'a vermiş olduğu kredileri, hem ucuz enerji ithal ederek, hem de yüksek faizlerle geri almaktadır (Özsoy, 2025, s. 102). Çin 2013'te Türkmen gazının metreküpünü yaklaşık 300 dolara ithal ederken, 2015'te yaklaşık 215 dolara, 2016'da yaklaşık 165 dolara ve 2017'de de yaklaşık 185 dolara ithal etmiştir (Özsoy, 2025, s. 102). Çin'in, Türkmenistan'dan ithal ettiği enerjinin birim fiyatında meydana gelen düşüşler, Türkmenistan'ın, Çin tarafından borç tuzağına çekildiğinin göstergesidir. Üretmiş olduğu doğal gazın yaklaşık yarısını Çin'e ihraç eden Türkmenistan doğalgaz piyasası, farklı ülkelere ihraç edilebilecek şekilde çeşitlenmemiş olduğundan dolayı, büyük güvenlik riskleri taşımaktadır. Bu durum tabii olarak geleceğe yönelik TDT için de büyük tehdittir. 2023 yılında Çin, Kazakistan'la olan cirosunda Rusya'nın önüne geçerek, Türk Cumhuriyetlerinin en büyük ticari ortağı olmuştur. 2023'te Kazakistan'ın Çin'le olan ticaret cirosu %30'un üzerinde artış göstererek 41 milyar doları aşmış. Aynı yılda Kazakistan'ın Rusya ile olan ticaret cirosu ise %3,7 gerileyerek 26 milyar dolara inmiştir (Özsoy, 2025, s. 92).

Üye Ülkeler	Türkiye 2024 Yılı	Azerbaycan 2024 Yılı	Kazakistan 2024 Yılı	Kırgızistan 2023 Yılı	Özbekistan 2023 Yılı
	Çin %13	Çin %18	Rusya %31	Çin %43	Çin %43
	Rusya %12	Rusya %17	Çin %25	Rusya %18	Kazakistan %11
	Almanya %7	Türkiye %11	Almanya %5	Kazakistan %7	G. Kore %8
Gözlemci Ülkeler	Türkmenistan 2023 Yılı	Macaristan 2023 Yılı	KKTC 2022 Yılı		
	Türkiye %28	Almanya %23	Türkiye		
	Çin %27	Çin %7	Çin		
	Kazakistan %11	Avusturya %6	Almanya		

Tablo 3: TDT Bünyesindeki Ülkelerin İthalatında En Önde Gelen Üç Ülke Sıralaması (T.C. Ticaret Bakanlığı ve TUİK)

Ruslardan sonra, son yıllarda Çin'in hızla yükselmesinin sonucunda, Çin bölgede hâkim güç konumuna yükselmiştir. TDT Türkistan coğrafyası üzerinde Rusya, Çin ve ABD

diğer güçlerin rekabetinden faydalanarak, fırsat üstünlüğünü ele geçirme potansiyeline sahiptir.

TDT'ye yönelik en büyük tehditlerden biri 3-4 Nisan 2025 tarihlerinde Özbekistan'da düzenlenen AB-Orta Asya Zirvesinde ortaya çıkmıştır. Bu zirvede AB bölge üzerindeki ilgisini jeopolitik ve jeostratejik olarak derinleştirmeye çalışmıştır. Zirvede alınan kararlara göre lojistik, altyapı, ilaç, tekstil, enerji gibi farklı birçok sektörlerde iş birliği ve yatırım projeleri gündeme gelmiştir. Bu bağlamda özellikle Türkistan ve AB arasında enerji ticaretine yönelik Trans-Hazar ticaret koridoru ön plana çıkmıştır (Mamedov, 2025). Rusya-Ukrayna savaşının başlamasıyla birlikte AB'nin enerji güvenliğine yönelik tehditlerin artması, ABD ve Çin arasındaki ticaret savaşları, Ukrayna savaşı sürecinde ABD'nin Rusya ile doğrudan savaşmaktan kaçınması ve Rusya'dan gelebilecek tehditler karşısında AB'nin, ABD tarafından korunmayacağına ilişkin kanaatin oluşması, AB'yi enerji tedariki bağlamında Türkistan coğrafyasına yönlendirmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında Çin ve Rusya arasında dengeleyici aktör olarak AB'nin Türkistan coğrafyasındaki nüfuzunun artması TDT açısından normal karşılanabilir. Ayrıca zirvede Türkmenistan ve Özbekistan'ın Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) katılım süreçlerinin AB tarafından destekleneceği açıklanmıştır (Haraç, 2025). AB Ota Asya Zirvesinde, AB tarafından bölgeye yönelik ulaşım, haberleşme, enerji su kaynakları ve lityum, manganez, krom ve titanyum gibi nadir toprak elementlerine yapılması gereken yatırımları öngören 12 milyar dolarlık yatırım paketi açıklanmıştır (Birinci, 2025).

Nisan 2025'te AB ve Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan arasında gerçekleştirilen AB Orta Asya zirvesinde taraflar arasında stratejik ortaklık ilan edilmiştir. AB bu ortaklık ve yukarıda bahsedilen 12 milyar dolarlık yatırım karşılığında, Türkistan'da bulunan ve zirveye katılmayan Azerbaycan' dışındaki tüm Türk devletlerinden, GKRY'yi tanımalarını ve GKRY'ye büyükelçi atamalarını talep etmiştir (Mamedov, 2025). AB'nin, TDT bünyesindeki devletlere yönelik, GKRY üzerinden tanıma ve büyükelçilik açtırma girişimleri, Türkiye kamuoyunda; TDT'nin köklü geçmişine ve kurumsal hafızasına büyük zarar verdiğiine ilişkin şiddetli yorumlara sebebiyet vermiştir. Bu girişimler KKTC'nin Türkiye tarafından tanınırlığına ilişkin statüsüne doğrudan zarar vermiştir. TDT ise AB'nin KKTC'ye yönelik siyasal girişimlerini bertaraf etmek için 2 Mayıs 2025'te tüm TDT üye ve gözlemcilerinin katıldığı, 17. Aksakallar Konseyi toplantısını KKTC'nin Girne şehrinde gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte aynı günlerde TEKNOFEST, KKTC'de düzenlenmiştir (Çeliker, 2025). TDT tarafından KKTC'nin dünyadaki görünürlüğünü arttırmaya yönelik, Aksakallar Konseyi toplantısı ve TEKNOFEST gibi hamleler Kıbrıs davasının diplomatik düzeyde kolektif olarak savunulduğunu göstermektedir.

Azerbaycan hariç Türkistan'daki Türk devletlerinin GKRY'ye yönelik tanıma ve büyükelçilik açma girişimler rasyonel çıkar hesapları olarak yorumlanabilir. Bu devletler kendi enerji rezervlerini Çin ve Rusya'nın dışındaki ülkelere ihraç etmek bağlamında, üçüncü en önemli aktör olarak AB bölgesini hedeflemiş olabilirler. Ayrıca Özbekistan ve Türkmenistan'ın DTÖ'ye üyeliğinin, AB tarafından desteklenecek olması gibi birçok faktör birlikte ele alındığında, Türk devletlerinin GKRY hususunda almış oldukları pozisyon TDT'ye yönelik birer diplomatik ödün değil, tam tersine çok taraflı stratejik yönelimlerin doğal yansımasıdır (Haraç, 2025).

AB'nin, Trans-Hazar geçişli boru hatları inşa ederek, Türkistan enerji rezervlerinin Avrupa'ya ulaştırılmasını öngören stratejisi, Türkiye'nin enerjide merkez ülke ve enerji transit ülkesi olma stratejisi ile örtüşmektedir. Türkistan enerji rezervleri tabii olarak tek ve güvenli güzergâh olan, Türkiye üzerinden AB'ye ulaşacaktır. Ukrayna savaşının başlamasıyla birlikte AB enerji güvenliği, geçmişle günümüz arasında hiç olmadığı kadarıyla büyük bir tehditle karşı karşıyadır. 2002-2010'lu yıllar arasında gündemde olan Nabucco projesi AB enerji güvenliğinin sağlanması çerçevesinde çok büyük bir fırsattı. O yıllarda Türkiye'nin ısrarlı tutumları karşısında, AB Nabuccoya destek vermedi. Günümüzde ise AB geçmişte kaçırdığı fırsatın bedelini ödemektedir. Dolayısıyla AB ülkelerinin Türk devletleri üzerinden yürütmeye çalıştığı GKRY diplomasisinin AB açısından büyük bir kazanımı yoktur. Türkistan'daki Türk devletlerinin Nisan 2025 AB-Orta Asya zirvesindeki, GKRY'ye yönelik pozitif girişimleri ve KKTC'ye yönelik mesafeli tutumları konjonktürel olmakla birlikte, TDT'nin birlik ve bütünlüğüne tehdit oluşturmamaktadır. TDT kendi iç dünyasındaki zayıflıklar, kırılmalar ve bunlara yönelik sınamalardan geçerek kendi bilgi, beceri ve savunma kabiliyetini arttıracaktır. Krizlerden ve sınamalardan geçmeyen hiçbir birliğin bölgesel ve küresel güce ulaşması mümkün değildir.

TDT Bünyesinde Yapılması Gerekenlere İlişkin Öneriler

II. Dünya Savaşı sonrasında ABD, kurmuş olduğu kurumlar ve oluşturmuş olduğu ittifaklarla dünyada hegemon güç konumuna yükselmiştir. Türk dünyasının kültürel, sosyal ve ekonomik entegrasyonu sürecinde TDT'nin lokomotif güç olma potansiyeli oldukça yüksektir. Gerekli gayret ve çalışmaların yapılması sonucunda günümüz dünyasındaki ABD, İngiltere, Rusya ve Çin hegemonyasının zayıflatılmasında, TDT başat rol oynayabilir. Bu bağlamda TDT bünyesinde güçlü ittifaklar kurulmalıdır. BM ve NATO gibi örgütler ABD hegemonyasında güçlü devletlerin ittifakları sonucunda kurulmuşlardır. Bu sebeple günümüz değişen ve dönüşen, çok büyük kırılmaların olduğu, çok kutuplu uluslararası ilişkiler karmaşasında; TDT'nin her alanda yükselen güç olarak ortaya çıkması, Türk Yüzyılı'nı beraberinde getirecektir. Bu bağlamda daha adil bir dünya için Türk dünyasının TDT'ye, dünyanın da Türk Yüzyılı'na ihtiyacı vardır.

Dünyadaki köklü problemler, İsrail'in Orta Doğu'daki soykırımları, Çin'in Doğu Türkistan'daki asimilasyon politikaları ve Avrupa ülkelerinin ekonomik çöküşleri başta olmak üzere birçok sebepten ötürü; Türk dünyası ve tüm dünya halklarının TDT'ye ihtiyacı vardır. TDT'nin yukarıda bahsedilen kronik problemleri çözüme kavuşturabilmesi için TDT bünyesinde yapısal ve kurumsal olarak ivedilikle yapılması gerekenler:

- Ortak Türkçe'nin tüm Türk dünyasında kullanılabilmesi,
- Üyeler arasında karşılıklı gümrük ve vizelerin kaldırılması,
- Üyelerin her türlü yeraltı ve yerüstü enerji kaynakları başta olmak üzere, tüm maden kaynaklarını kendilerinin çıkarıp, işleyip, yüksek katma değerli ürünler haline getirmeleri,
- Üyeler arasında öğrenci değişim programları başta olmak üzere, turizm gibi birçok sektörde daha verimli çalışmaların yürütülmesi,
- Üyeler arasında karşılıklı ticareti canlandıracak çok yönlü yollar, tüneller, demir yolları, havalimanları ve enerji nakil hatlarının yapılması,

- Hazar Denizi geçişli Zengezur Koridoru'nun inşa edilmesi,
- Üyeler arasında Hazar denizinin dibinin ve yüzeyinin ekonomik paylaşımına yönelik sorunların çözülmesi (Rusya ve İran muhalefetine bertaraf edilmesi),
- Ortak sosyal medya ağlarının kurulması,
- Batı'dan bağımsız, ortak internet ağının kurulması,
- Ortak ordunun kurulması,
- Ortak para biriminin oluşturulması ve
- Gümrük tarifelerinin kaldırılması gerekir.

Sonuç

Farklı milletler ve dil birlikteliği olmayan farklı devletler kömür ve çeliği birlikte işletip birlikte kalkınmak için AB'yi kurmuşlardır. AB farklılıklar üzerinden ekonomik entegrasyonunu sağlamıştır. Sosyal, kültürel ve ekonomik bütünleşmenin gerçekleşmesi yolunda, TDT ortak dil, tarih ve kültürel birlikteliğinden dolayı çok büyük bir potansiyele sahiptir. Bu bağlamda TDT'nin ortaklıklar üzerinden (dil, tarih ve kültür), AB'ye oranla daha çok kalkınıp; TDT'nin hem Türk dünyasında, hem de tüm dünyada başat güç ve/veya küresel güç konumuna yükselmesi için imkân ve olanaklar sınırsızdır.

1980'lerden itibaren Çin'in hızla yükselişi, ABD'nin eski gücünde olmayışı, BM ve NATO gibi örgütlerin dünyadaki krizlere çözümler üretmemesi ve Türkiye, Hindistan, Rusya, Japonya, Arjantin ve Brezilya gibi orta ölçekli ülkelerin güçlenmesi, günümüz çok kutuplu uluslararası ilişkiler karmaşasını beraberinde getirmiştir. Bu çok kutuplulukta ABD ve İsrail'in Orta Doğu'daki katliamları durdurulamamaktadır.

ABD hegemonyasında kurulan BM, NATO ve DTÖ gibi uluslararası örgütlerin dünyaya barış getirmediği ve sadece belirli ülkelerin dünyada, hegemon güç olarak kalması için kurulmuş örgütler olduğu; İsrail'in, Orta Doğu'daki katliamları başta olmak üzere, 1990'lı yıllarda Balkanlar'daki soykırımlar ve Rusya-Ukrayna savaşı gibi pek çok bölgedeki adaletsizlik ve çatışmalarla kanıtlanmıştır.

Dünya; enerji, gıda, su güvenliği başta olmak üzere göç krizleri ve küresel ısınma gibi buhranlarla boğuşmaktadır. Bu buhranlar ve özellikle Rusya-Ukrayna savaşı ve İran vekâletler savaşının oluşturduğu güvensizlik ortamı, III. Dünya Savaşı riskini arttırmaktadır. Avrupa'nın güvenliği, ABD, Rusya ve Çin arasında yaşanan ticaret savaşları başta olmak üzere, nadir toprak elementlerine yönelik paylaşım sorunları günümüz dünyasının III. Dünya Savaşı'na gebe olduğunu göstermektedir. Dünya çok büyük, güç değişim ve dönüşümlerinin olduğu bir süreçten geçmektedir.

Türk dünyası bağlamında TDT, sahip olduğu imkân ve olanaklar açısından büyük potansiyelleri bünyesinde barındırmaktadır. Anadolu ve Türkistan arasında çok yönlü bütünleşmeye lokomotiflik yapabilecek TDT, değişen ve dönüşen dünya düzeninde küresel aktör olma yolunda büyük avantajlara sahiptir. Köklü buhranlar ve krizlerle boğuşan günümüz devletlerarası ilişkilerinde, TDT aynı zamanda çok büyük fırsat ve tehditlerle karşı karşıyadır. TDT'nin küresel bir aktör olup, başat güç ve/veya hâkim güç olabilmesi için TDT bünyesinde serbest dolaşım, gümrüksüz ticaret, ortak para ve ortak savunma ordusunun kurulması yolunda daha etkin ve verimli çalışmalar yürütülmelidir.

Kısaca bu araştırmadan elde edilen sonuç çıktılarına göre dünya adeta krizler yüz yılına dönmüştür. Diğer bir ifadeyle dünya devletleri krizler çağı içerisinde. Bu krizler ortamında TDT'nin birliğine, beraberliğine ve kalkınmasına yönelik sayısız riskler ve tehditler bulunmaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi günümüz uluslararası ilişkiler karmaşasında, dünyada köklü, kronikleşmiş problemler mevcuttur. Bu kronik problemlerin çözümü, küresel iş birliği ile mümkündür. Tarih boyunca başta Osmanlı ve Selçuklu devletleri olmak üzere hiçbir Türk devletinin, soykırımı yönelik sömürgeci bir politika gütmeye esas alındığında; Türk dünyasının bütünlüğü kapsamında kurulan ve bir uluslararası örgüt olan TDT'ye, dünyada var olan kronik problemlerin çözümü yolunda ne kadar ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Kaynaklar

Akçapa, M. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı'nın Tarihsel Gelişimi: Teşkilatın Dünü, Bugünü ve Yarını. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(34), 473-491.

Akgün, S. ve Özge, K. (2023). Türkiye'nin Türk Devletler Teşkilatı ile Olan İlişkilerinde Uluslararası Aktör Düzeyi ve Durumu. *Sakarya Üniversitesi Türk Akademi Dergisi*, 2(2), 107-115.

Akın, C. ve Zelkif, P. (2024). Türk Devletleri Teşkilatının Dil Politikası. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 12(40), 1-15.

Arslan, H. (2025). De-Dolarizasyon ve Türkiye: Bir Kuşak Bir Yol Projesinin, Şanghay İşbirliği Örgütü ve Brics Bağlamında Finansal Entegrasyon Senaryoları. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2).

Akarşlan, Z. (2025). Türk Devletleri Teşkilatı ve Macaristan. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 1-17.

Alıyev, J. ve Şehnaz, D. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı Ülkelerinin Turizm Politikaları ve Stratejilerinin Analizi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 172-190.

Asker, A. ve Çiçek, A. (2025). Türk Devletleri Teşkilatı için Stratejik Kamu Diplomasisi Önerisi. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 65-95.

Birinci, S. (2025). Çok Kutuplu Düzenin Gölgesinde AB-Orta Asya Zirvesi. *Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi*, <https://www.ankasam.org/anka-analizler/cok-kutuplu-duzenin-golgesinde-ab-orta-asya-zirvesi/>

Çeliker, G. ve Keskinç, B. (2025). KKTC'de düzenlenen TDT Aksakallar Konseyi 17. Toplantısı sona erdi, *AA Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/kktc-de-duzenlenen-tdt-aksakallar-konseyi-17-toplantisi-sona-erdi/3555333>

Çınar, Y. ve Ulvi, Y. U. (2023). Köklü Geçmişten Güçlü Geleceğe Türk Devletleri Teşkilatı: Küresel Ekonomik-Siyasal Potansiyeli ve Teşkilatın Geleceğine Dair Öngörü. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12, 141-156

Deniş, H. E. ve Fatih, D. (2023.) Türk Dünyası Ortak Kripto Para Vizyonu: TDCoin. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(2), 786-796.

- Ercan, M. (2018). Başat Güç Statüsünden Yalnızlığa Giden Süreçte ABD'nin Varlık Mücadelesi. *I. International Congress of Political, Economic And Financial Analysis*,
- Eren, E. (2022). Turgut Özal'ın Orta Asya (Türkistan) Politikası. *TESAM: Türkiye Ekonomik Siyasal ve Stratejik Araştırmala Merkezi*, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/70108/turgut_ozalin_orta_asya_turkistan_politikasi.
- Gündoğdu, S. (2023). Türkiye'nin Jeopolitik Açılımı: Bir Uluslararası Örgüt Olarak Türk Devletleri Teşkilatı. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 266-279.
- Gedik, A. (2024). İbn Haldûn'un Umran Teorisi Ve Tarih Bilinci. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 18, 263-280.
- Dünya Bankası. (2025). Ükelere göre 2023 yılı ekonomik göstergeleri 2023, <https://www.worldbank.org/ext/en/home>.
- Haraç, M. (2025). AB'nin Orta Asya Açılımı: Stratejik Yatırımlar ve Güvenlik Stratejisi. *ANKASAM: Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi*, <https://www.ankasam.org/anka-analizler/abnin-orta-asya-acilimi-stratejik-yatirimlar-ve-guvenlik-stratejisi/>.
- IEA. (2025). Uluslararası Enerji Ajansı, Azerbaycan Enerji Profili, Enerji güvenliği, <https://www.iea.org/reports/azerbaijan-energy-profile/energy-security>.
- Kara, A. (2024). 93 Harbi Sonrasında Anadolu'nun Demografik Yapısına Etki Eden Göçler. *Uluslararası ANADOLU Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 89-102.
- İpek, S. (2025). Türkiye'nin Orta Asya'da Türk İş birliğinin Sağlanması Stratejisi ve Orta Koridor Girişimi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 8(3), 833-845.
- Kussainova, M. (2025). Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu, 34 harften oluşan Ortak Türk Alfabesi önerisi üzerinde uzlaştı. *AA, Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turk-dunyasi-ortak-alfabe-komisyonu-34-harften-olusan-ortak-turk-alfabesi-onerisi-uzerinde-uzlasti/3327364>.
- Mamedov, E. (2025). Jeopolitik Kıbrıs Satrancında Türk Dünyası: Ortak Davadan Realpolitik Önceliklere. *ANKASAM: Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi*, <https://www.ankasam.org/anka-analizler/jeopolitik-kibris-satrancinda-turk-dunyasi-ortak-davadan-realpolitik-oceliklere/>.
- Oran, İ. B. (2025). Türk Devletleri Ve Enerji Krizinin Yansımaları. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 137(271), 115-139.
- Okay, D. Z. (2025). ABD Ticaret Bakanı Lutnick, Trump'ın yüzde 25 gümrük vergisi uyguladığı Kanada ve Meksika ile uzlaşabileceğini söyledi. *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-ticaret-bakani-lutnick-trumpin-yuzde-25-gumruk-vergisi-uyguladigi-kanada-ve-meksika-ile-uzlasabilecegini-soyledi/3500218>.
- Özdaşlı, E. (2025). İkinci Karabağ Savaşı'nın Türk Dünyasının Bütünleşme (Entegrasyon) Sürecine Etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 16(48), 1142-1155.

- Özsoy, B. (2023). ‘Türk Dünyası’ Söylemi İçinde Türk Devletleri Teşkilatı’nın Rolü ve Önemi. *ANASAY Dergisi*, 7(25), 40-55.
- Özsoy, B. (2025). Enerji Güvenliği Bağlamında Türkmenistan Enerji Diplomasisi. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 137(271), 87-114.
- Özalp, M. (2024). Dünyada Bölgesel ve Küresel Savaş Riski Taşıyan: Dondurulmuş Çatışma Alanları, *Journal of Business Innovation and Governance*, 7(1), 27-49.
- Özalp, M. (2025). Sürdürülebilir Büyüme ve Kalkınma Bağlamında Göç Yönetimi ve Türkiye. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 64, 39-75
- Sımayı, A. (2014). Dünya Ticaret Örgütü Uyuşmazlıkların Çözüm Sistemi ve Çin’in Taraf Olduğu Uyuşmazlıklar. *Akademik Bakış Dergisi*, (41).
- Statista. (2023). Veröffentlicht von Statista Research Department, Länder weltweit mit den größten Uranreserven im Jahr 2023. *Statista* <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/37394/umfrage/laender-nach-uranreserven/>.
- Uzunağaç, E. (2025). Bağımsızlıktan Kurumsallaşmaya: Türk Devletleri Teşkilatı’nın Kuruluş Süreci. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 268-285.
- TDT, (2025). Türk Devletleri Teşkilatı Organizasyon Resmi Sayfası, <https://www.turkiestates.org/tr>
- TÜİK. (2025). Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK, <https://www.tuik.gov.tr/>
- T.C. Ticaret Bakanlığı, (2023). “Yılı Faaliyet Raporu”, <https://ticaret.gov.tr/data/65e1730213b8768d8422d054/Ticaret%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202023%20Y%C4%B1%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.pdf>
- T.C. Ticaret Bakanlığı. Azerbaycan Ülke Profili, (2025). “T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü” https://ticaret.gov.tr/data/5eb6749913b8767e5c4b1fcd/Azerbaycan_2025.pdf
- T.C. Ticaret Bakanlığı. Macaristan Ülke Profili, (2025). “Profili, T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü”, https://ticaret.gov.tr/data/5ede2f2613b876697046a213/Macaristan_2025.pdf
- T.C. Ticaret Bakanlığı. Kazakistan Ülke Profili, (2025). Profili, T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, https://ticaret.gov.tr/data/5ee21c4a13b876e308cc15c5/Kazakistan_2025.pdf
- T.C. Ticaret Bakanlığı. Kırgızistan Ülke Profili, (2025). Profili, T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, https://ticaret.gov.tr/data/5ed8e6c613b876d8ec73d58f/K%C4%B1rg%C4%B1zistan_2025.pdf
- T.C. Ticaret Bakanlığı. Özbekistan Ülke Profili, (2025). Profili, T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, https://ticaret.gov.tr/data/5ef20f4213b876b1f88518d8/%C3%96zbekistan_2024.pdf
- TÜRKTÖB. (2025). Türkmenistan Ülke Raporu, Türkiye Tohumcular Birliği https://www.turktob.org.tr/fs/_ULKE_RAPORLARI_ECO_ULKELERI_2023/2024_U

LKE_RAPORLARI/T%C3%9CRKMEN%C4%B0STAN%20%C3%9CLKE%20RAPORU%202024.pdf

TÜRKTÖB. (2025) Özbekistan Ülke Raporu, Türkiye Tohumcular Birliği Haziran, 2024, https://www.turktob.org.tr/fs_/ULKE_RAPORLARI_ECO_ULKELERI_2023/2024_ULKE_RAPORLARI/%C3%96ZBEK%C4%B0STAN%20%C3%9CLKE%20RAPORU%202024.pdf

TÜRKTÖB. Kazakistan Ülke Raporu, Türkiye Tohumcular Birliği Haziran, 2025, https://www.turktob.org.tr/fs_/ULKE_RAPORLARI_ECO_ULKELERI_2023/2024_ULKE_RAPORLARI/KAZAK%C4%B0STAN%20%C3%9CLKE%20RAPORU%2024.pdf

Vizyon Belgesi, (2025). AK Parti Türk Dünyası Vizyon Belgesi, <https://akparti.org.tr/media/n0tdef33/tu-rk-du-nyas%C4%B1-vizyon-belgesi.pdf>.

Yeşilot. O, (2025). Türk Devletleri Teşkilatı'nın Eğitim Politikaları: Ortak Kimlik ve Gelecek. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 286-305.

Structured Abstract

The study examines the potential for a global Turkish power that could emerge from the shared language, history, and cultural heritage of the member states of the Organization of Turkic States (OTS), as well as their underground and above-ground resources. In this context, integration mechanisms such as free movement between Anatolia and Turkestan, customs exemptions, a common currency, and a joint military structure are analyzed.

At a time when the world is grappling with intertwined global crises—including ongoing conflicts such as the Russia–Ukraine war, U.S.–Israel military actions, Europe’s security challenges, and problems related to energy, food, water, migration, global warming, and climate change—the OTS is argued to possess the potential to emerge as an order-producing actor. Accordingly, the study elaborates on the strengths and weaknesses of the OTS.

The main objective is to identify the OTS’s global power potential and to highlight its significance for peacebuilding globally, while also offering perspectives and policy recommendations to enable the OTS to act as a locomotive force in the rise of the Turkic world.

Different nations and different states that do not share a common language have established the EU to operate coal and steel together and develop together. The EU has ensured its economic integration through differences. In order to achieve social, cultural and economic integration, TDT has a great potential due to its common language, history and cultural unity. In this context, the possibilities and opportunities are limitless for TDT to develop more than the EU through partnerships (language, history and culture) and for TDT to rise to the position of a dominant power and/or global power both in the Turkish world and in the entire world.

Turkey, seeing the collapse of the Soviet Union as an opportunity, first established the Turkish Cooperation and Coordination Agency (TİKA) in 1992 in order to keep alive all the values related to the common language, culture and history with Turkestan and to ensure multi-faceted integration and unification in the Turkic world. In the same year, in

line with similar goals, during the presidency of Turgut Özal, the Ankara Declaration was signed by Turkey, Azerbaijan, Kazakhstan and Kyrgyzstan, and the Summit meetings of the Heads of State of the Turkic Speaking Countries began to be held. In the 90s, Prime Minister Süleyman Demirel, taking with him one of the political leaders of the period, Alparslan Türkeş, frequently visited Turkestan and state-level visits from Turkestan to Turkey increased. With these mutual visits, the discourse of “From the Adriatic to the Great Wall of China” developed in Turkey. In 2009, with the Nakhchivan Agreement, the Summit Meetings of the Heads of State of the Turkic Speaking Countries were named the Cooperation Council of the Turkic Speaking Countries (Turkic Council - Turkic Council) and in 2021, the Turkic Council was transformed into the TDT.

On the way to becoming a dominant power, a global power and a dominant power; the birth, rise and fall of nations are in a cycle. According to the saying attributed to Ibn Khaldun, a dominant power is born in the world every hundred years on average. Today's multipolar world is on the eve of World War III due to the crises stated below. In other words, the world is experiencing the birth pangs of a new dominant power and/or dominant power that is likely to emerge in the new century. The crises that today's multipolar world is facing:

- Uncertainties regarding the future of the Russia-Ukraine war,
- European security,
- The genocides committed by the USA and Israel in the Middle East, especially in Palestine,
- Environmental disasters caused by climate change due to global warming as a result of excessive fossil fuel consumption,
- China's debt trap of countries in Turkey's heartland, especially the Turkic Republics, within the scope of debt diplomacy and/or various infrastructure investments,
- Migration crises,
- Sharing of rare earth elements,
- Conflicts regarding energy, food, water and cyber security.

The main focus of this research is that just as the Seljuks and Ottomans were once dominant powers in the world; the Turkish world can also be a dominant power or a global power in the world due to their common language, history and cultural potential in the locomotive of TDT. In order to support this thesis, the geopolitical and geostrategic riches of the geographies of Anatolia and Turkestan in the world have been addressed in the content of this research. Within the scope of the research, the underground and aboveground riches of the countries within the TDT have been addressed together with their common historical cultures and analyzed with the crises the world is in. Within the framework of these analyses, questions regarding the opportunities and threats that TDT faces on the way to becoming a global and regional power have been tried to be answered. In the details of the research, the basic goals that TDT needs to achieve in order to rise to the position of a dominant power (realization of the Turkish Century) both in the Turkish world and all over the world are;

- How the countries within the TDT can use their potential more effectively and efficiently,
- How duty-free trade can be expanded within the Union, especially visa liberalization,

- Regulations should be made in e-commerce such as a common currency and a common cryptocurrency (TDcoin), and
- Work should be initiated urgently to establish a common army.